

CAGANÒFILA

BUTLLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ «AMICS DEL CAGANER»

TERCERA ÈPOCA. DL.: B-21.699/97 · BARCELONA · DESEMBRE 2009 · NÚM. 35

Editorial

Caganer: De fet diferencial a objecte de consum?

Cada any quan s'acosten les dates de Nadal ens trobem amb un munt de caganers nous. Caganers que adopten la cara i el cul dels futbolistes, polítics, artistes o personatges més representatius de l'any. Un munt de noves reinterpretacions de la nostra amada figura, que fan del tot impossible la tasca del col·leccionista de «en mica en mica s'omple la pica». Aquest any s'escau el cinquantenari del traspàs del folklorista Joan Amades. Des de l'Associació l'hem recordat, adherint-nos a la commemoració que porta a terme la Fundació que porta el seu nom. Amades ens deia a les pàgines de «El Pessebre», potser la seva obra pessebrística més cèlebre, que la figura hauria nascut al segle XVIII, en una època de crisi de valor i esperit, a mig camí de l'amulet i la grolleria, mantenint-se molt arrelada al pessebre tradicional. No és casual, doncs, que a «l'home que fa les seves feines» li dedicués unes quantes pàgines, en un llibre que interpretava el pessebre en una època també d'incertesa, per fosca i de mal record. Després d'Amades, molts altres han parlat del caganer, i fins els nostres consocis Jordi Arruga i Josep Mañà l'han considerat «la figura més popular del pessebre català» en un llibre de devoció caganòfila.

I és que de tota la vida hem vist el caganer al pessebre i l'hem en-

tès com quelcom propi de la nostra terra. Part indispensable del pessebre, però fins i tot símbol i -fins a cert punt, representació- de la nostra forma de ser: a voltes cínica, a voltes resignada. No és pas casual que la majoria dels caganers tradicionals, representin un pagès amb barretina i camisa blanca, que a mig camí de l'establia s'ha vist obligat a abaixar-se els pantalons fins als genolls, i va fent mentre enmig del pessebre, tal com reivindicava el nostre company Dr. Pou el darrer Nadal en aquestes pàgines. El Caganer l'hem sentit molt nostre, molt pròxim, molt divertit, i per això es van veure caganers a casa i a les fires molt abans de la nostra consciència, i molt abans que els companys més veterans s'avinguessin a fundar l'Associació.

Avui, enmig doncs d'una nova època de crisi -econòmica, però també en certa manera de referents- ens trobem en un colorista carnaval de caganers: els artesans estan més actius que mai, els mitjans de comunicació parlen com mai de la figura, els associats tenim més vitalitat que mai, i segurament es deuran vendre caganers com mai. Ara, estem segurs que el Caganer encara representa un cert retrat del nostre ésser col·lectiu? Continua sent aquesta la figura més tradicional del pessebre català? És avui en dia una figura de pessebre el que com-

FREDI FAURÉ Caganer de l'any 2009

Per la seva contribució al coneixement de la figura del caganer en el món de la pastisseria.

prem a Santa Llúcia i col·leccionem? O potser, entre tots, hem convertit el caganer en un nou divertiment estacional fruit també del sentit de l'humor i l'oportunitat que, segons alguns, ens caracteritzen?

Joan Safont Plumed

Curiositats caganeres

Els *Candy Poppers!* dispensadors de caramels en forma de caganers

La societat civil nord-americana tan primmirada en la figura del caganer és molt més permissiva en les demostracions dels seus productes i la manera que arribin al gran públic, mitjançant campanyes publicitàries adreçades als més petits amb representacions dels animals típics del Nadal, com els que veiem en les fotografies que acompanyen aquest petit escrit i que serveixen per dispensar dolços mitjançant unes màquines caga-llaminadures molt boniques.

Té la seva gràcia, oi?

Mikel

Bàmboles de Caganer d'Enric Rovira Xocolater

El Caganer
Kukuxumusu
2004-2005

El Caganer
Oscar Nebreda
2006

El Caganer
Roser Capdevila
2007

El Caganer
Brosmind
2008

ENRIC ROVIRA

Le Cagadou provençal

Com és sabut, els «santons de crèche», de Provença, mostren una evident semblança tipològica amb les figures casolanes de pessebre de Catalunya. Així, hi trobem representats personatges ben coneguts per nosaltres, com són la bugadera, el pescador, el caçador o el capellà amb el paraigua, al costat d'altres molt originals, com és el cas de l'alcalde, del carter, del geperut o dels jugadors de petanca. Tanmateix, fins ara no teníem notícia de la presència als pessebres provençals d'una figura ben popular i habitual a casa nostra: el caganer.

Figura 1

Doncs bé, recentment els figuraires de Marsella i rodalies han aportat uns nous elements a la seva iconografia pessebrística, que responen a la denominació de «le cagadou». Segons ens hem informat, aquest terme prové del verb que en llengua occitana expressa l'acció de defecar, i també s'utilitza per fer referència a tota mena d'indrets poc higiènics.

Figura 2

Dels esmentats elements se'n troben tres variants. La primera reproduïx una cabana camperola típica, feta de nyap amb taulons recuperats de la granja, que es situava al fons del jardí i s'utilitzava com a comuna (Fig. 1), amb uns quants animalots al seu voltant. La segona variant és la mateixa comuna amb un personatge incorporat a dintre que fa de ventre, i en alguns casos amenitza la seva tasca amb la lectura d'un diari (Fig. 2). Finalment, la tercera correspon a un individu molt semblant al caganer del nostre pessebre, alleujar-se en plena natura (Fig. 3) i «assaborint el paisatge proper, així com el cant dels ocells i el curs dels núvols en el cel». Val a dir que aquests subjectes poden ser de sexe masculí o femení, i pertànyer a les dues variants de «santons» típics de Provença, és a dir, les petites figures d'argila policromades similars a les nostres (Fig. 3), o les més grans, semblants a les nines de joguina i vestides amb roba (Fig. 2).

Figura 3

Pel que fa a la interpretació de la presència dels «cagadous» en el paisatge pessebrístic, aquesta qüestió no ha estat motiu de discussions tan exhaustives com la del caganer en el pessebre català. Així doncs, els provençals han optat per adjudicar-li la propietat de la bona sort, a semblança d'unes antigues figures franceses que representen, fent joc, un home i una dona que es troben satisfent les seves respectives necessitats majors, i reben la denominació de «portebonheur».

Jordi Arruga

Nota: la figura 1 procedeix del taller «Le Petit du Grand» (Roquevaire), la figura 2, del taller «Maison Louis Sicard» (Aubagne) i la figura 3, del taller de Béatrix Scamaroni (Miramas), tots ells a la Provença.

Col·leccions

Presentem una col·lecció de punts de llibre on hi destaquen un grup amb la figura del caganer. Els seus propietaris són membres de l'Associació de Col·leccionistes de Catalunya.

Punts de Llibre: El Caganer, figura emblemàtica del Nadal català

EL CAGANER: tal i com diu la llegenda, figura obligada en els pessebres vuitcentistes, ja que la gent deia que amb la seva deposició femava la terra i proporcionava prosperitat per a l'any següent. Fer figurar aquest personatge en el pessebre portava sort i alegria i no fer-ho comportava desventura.

El més popular és el pastoret amb barretina, però avui dia la picaresca fa que qualsevol personatge «famos» sigui representat com a caganer i fins i tot caganera. Aquests són els que fins avui tenim a la nostra col·lecció.

(S)Catalonia's Fecal Christmas Festivities

By Josh Ward

Navidad fecal en Cataluña

Algunas de las más curiosas tradiciones navideñas del mundo se pueden encontrar en Cataluña donde se evoca una de las más básicas funciones corporales para celebrar estas fiestas. Dos explicaciones que uno no espera encontrar en un mismo artículo de Wikipedia es por un lado la afirmación de que «el niño Jesús es Dios en forma humana» y por otro la de que «todo el mundo defeca/caga».

Pero si uno navega por la red intentando buscar una explicación para la figura catalana conocida tradicionalmente como el «Caganer» eso es exactamente lo que encontrará. De hecho, esta figura es el elemento más querido en la celebración navideña catalana a pesar de su incierto y oscuro origen. Un «caganer» o «cagón» es una pequeña figura de una persona en cuclillas con los pantalones bajados (o con la falda levantada) respondiendo a la llamada de la naturaleza. Figura que se ha utilizado desde el siglo XVII que normalmente aparece en un rincón apartado del belén.

Se dice que este personaje se hizo popular entre los granjeros que pensaban de manera práctica que estas «ofrendas» de los caganers enriquecerían la tierra y la haría productiva para el año siguiente. De manera vaga en la página web de la Asociación de los Amigos del Caganer, organización fundada en 1990 que tiene más de 60 miembros en todo el mundo, se afirma que el propósito del caganer es representar el lado humano del misterio de la Navidad. La explicación que ofrece Wikipedia es que el caganer representa la igualdad entre los seres humanos, ya que todo el mundo defeca e incluso que el significado de este personaje es el de reforzar la idea de que «el niño Jesús es Dios en forma humana».

En Cataluña los niños pequeños todavía juegan buscando el caganer escondido en el belén. (En inglés, como el «Where's Waldo?») Según

la página web de los Amigos del Caganer, la figura se coloca debajo de un puente, detrás de un pajar o en algún sitio discretamente escondido ya que se consideraría una falta de respeto que estuviera cerca de la escena principal del nacimiento.

El caganer original es una figura de madera o arcilla ataviada que lleva el gorro tradicional catalán, rojo con banda negra (barretina) y que fuma un cigarrillo o en pipa. Pero la popularidad del personaje ha hecho que hoy en día se vean defecando personajes de todo tipo.

Marc Alos es un miembro de una familia que lleva fabricando y vendiendo estas figuras desde 1992 en Gerona, una ciudad a 100 km (62 millas) al nordeste de Barcelona. Su empresa Terra i Mar - Caganer.com ofrece 150 tipos diferentes de caganer, desde famosos personajes de la política o los deportes hasta figuras anónimas y tradicionales como granjeros, monjas e incluso un Santa Claus, todos ellos evacuando. Esta empresa recibe llamadas de todas partes del mundo para que fabriquen a sus propios personajes locales. Alos dice que no hay forma de atender a todo el mundo.

Con una venta anual de entre 20.000 y 25.000 figuras, la compañía de Alos es la más grande de su sector. Alos dice que el personaje más popular es el del granjero tradicional. Segui-

da curiosamente en segundo lugar por el expresidente del gobierno de los EEUU, George W. Bush.

Ante la pregunta de por qué cree él que el personaje de Bush es tan popular, Alos dice que lo que más se vende siempre es lo que la gente ama u odia. Añade además, que basándose en cifras de ventas recientes parece que el personaje del presidente recientemente electo Barack Obama encaja también en uno de esos dos grupos.

Otro elemento escatológico de la Navidad tradicional catalana es el «Tió de Nadal», es decir, el tronco de la Navidad. También se conoce como el «Caga Tió» o el «tronco cagón». Este personaje consiste en un tronco de unos 30 cm de largo («un pié» de longitud). En los últimos tiempos en uno de los extremos se representa una cara sonriente envuelta en una pequeña barretina y que se apoya sobre dos patas.

Comenzando el 8 de Diciembre, fiesta de la Inmaculada Concepción en la tradición Católica, el tronco se alimenta cada noche con pequeñas cantidades de caramelos, dulces, frutos secos, higos y «torrons» (turrones) y se pone a dormir sobre una manta. Posteriormente el día de Noche Buena o el día de Navidad, dependiendo del gusto familiar, el tronco se pone en la chimenea y se le obliga a cagar.

Para animar y acelerar el proceso de deposición los niños cantan una canción tradicional y golpean el tronco con palos gritando «caga tió (caga tronco)». Al terminar uno de ellos busca detrás del tronco o bajo la manta los regalos que han sido expulsados y los comparte con los demás.

Por supuesto, si los ansiosos niños están todavía hambrientos pueden ir siempre a las pastelerías locales que tienen dulces con forma de heces durante todo el periodo navideño.

Traducción de Cindy & Beatriz

Exposicions de Nadal

CAGANERS
Sala Domènec Fita, 1r pis
Casa de Cultura de Girona

Del 18 de desembre de 2009 al 8 de gener de 2010
De dilluns a divendres de 9 a 20h, festius tancat

organitza Amics del Caganer
www.amicsdelcaganer.cat

 Casa de Cultura
de la Diputació de Girona

SANT FELIU DE CODINES

Centre Cívic La Fonteta

Plaça Josep Umbert Rosas, 1

Del 20 de desembre de 2009 al 10 de gener de 2010

MANRESA

Biblioteca del Casino de Manresa

Passeig de Pere III, 29

Del 21 de desembre de 2009
al 10 de gener de 2010

Pàgina viatgera

Restaurant Sábado Sabadete Tòquio, Japó

Visita dels nostres companys Iolanda i Pascal al restaurant que regenta el nostre associat Manuel Benito a Tòquio, capital del Japó.

Racó del Soci

Benviguda a la nova membre de la nostra associació, la **Kazumi Toyoda** de la ciutat de Nagano, al Japó.

Caganers a València

Caganers localitzats a la Llotja de la Seda de València.

Memòria d'Activitats 2008

Les activitats desenvolupades per l'Associació com cada any han estat múltiples i diverses.

- L'Assemblea General va tenir lloc el dia 3 de juliol al vespre a la societat gastronòmica EUSKALZELEAK, van assistir-hi 22 associats i es va repartir una caganera portuguesa als socis assistents com a record i per engrandir les seves col·leccions respectives. Com a nota curiosa, el mateix dia es va coincidir amb una coral que feia un sopar. Al final es varen unir els dos grups i sota la direcció d'en Pablo Vélez, director de la dita coral ens van oferir un petit concert i que van acabar cantant tots plegats.

- Les tradicionals exposicions es van celebrar a Ordino, a Andorra, a la Sala Polivalent, organitzada per la nostra Associació i el Comú d'Ordino, que va ser inaugurada per la

consellera de Cultura local Sra. Bernadeta Coma, varen proporcionar figures 4 socis i a Esparreguera, a la Sala d'Exposicions Municipal, organitzada també per la nostra Associació i la conselleria de Cultura de l'Ajuntament de dita població i inaugurat per l'alcaldeessa i el regidor de cultura locals, varen participar sis socis. Ambdues exposicions van ser visitades per molta gent amb el beneplàcit i satisfacció de tots els visitants.

- El sopar anyal de Nadal es va celebrar com els darrers anys al Col·legi de Metges de Barcelona el dia 11 de desembre, van assistir-hi 46 persones i com cada any es va lliurar el guardó de Caganer de l'Any, que va correspondre al cantautor català Marc Perrot. El va presentar en Jordi Serrate i el guardonat va agrair-ho amb unes simpàtiques paraules i va interpretar la seva cançó

«El caganer». Es va regalar als assistents, com els darrers anys, dues noves postals de reproduccions de caganers antics.

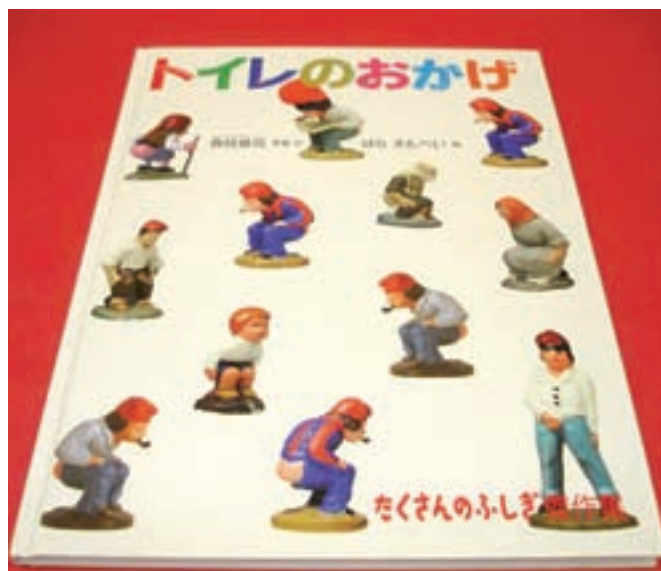
- Varen sortir dos nous números de «El Caganòfil» el 32 i el 33, a les dates acostumades de juny i desembre, amb notícies, fotografies i diversos articles d'en Jordi Serrate, Jordi Arruga, Joan Rossell, Joan Lliteras, Joan M. Pou i Xabier Añoveros.

- La Junta Directiva es va reunir en set ocasions en les que es van tractar els habituals temes i es van preparar i organitzar les diverses activitats que van tenir lloc al llarg de l'any.

- El nombre d'afiliats al 31 de desembre era de 72.

Xabier Añoveros Trias de Bes

Curiositats caganòfiles

Llibre sobre la Fira de Santa Llúcia editat al Japó.

Més informació a

www.amicsdelcaganer.cat
informacio@amicsdelcaganer.cat